

- 1 **ELISABETH WEESHUISMUSEUM** CULEMBORG | Het Elisabeth Weeshuismuseum vertelt het verhaal van de stad Culemborg aan de hand van het weeshuis en haar schenkerster Elisabeth.
www.weeshuismuseum.nl
- 2 **EUSEBIUSKERK** ARNHEM | De Eusebiuskerk toont de 'Glorie van Gelre' met het grafmonument van Karel van Gelre en de audiotour door de kerkzaal en grafkelders.
www.eusebius.nl
- 3 **KASTEEL AMMERISOYEN** AMMERZODEN | Kasteel Ammersoyen is enkele decennia in bezit geweest van de hertogen van Gelre. Het kasteel ligt strategisch, vlakbij de grens met het hertogdom Brabant. In het kasteel zie je onder meer een replica van het pronkharnas van de hertog.
www.glk.nl/ammersoyen
- 4 **KASTEEL CANNENBURCH** VAASSEN | Kasteel Cannenburgh is gebouwd in opdracht van Maarten van Rossem, veldheer in het leger van hertog Karel van Gelre.
www.glk.nl/cannenburgh
- 5 **KASTEEL DOORNENBURG** | Daar waar Waal en Nederrijn splitsen vind je het strategisch gelegen Kasteel Doornenburg.
www.kasteeldoornenburg.nl
- 6 **KASTEEL DOORWERTH** | Kasteel Doorwerth is door de eeuwen heen geregeld verbouwd, maar heeft met de zaaltoren nog altijd een middeleeuwse kern. In 1493 beleegert hertog Karel van Gelre het kasteel.
www.glk.nl/doorwerth
- 7 **KASTEEL HERNEN** | Kasteel Hernen is in de middeleeuwen in bezit van de burggraven, dijkgraven en richters van het Rijk van Nijmegen. Zij zijn in dienst van de hertogen van Gelre.
www.glk.nl/hernen
- 8 **KASTEEL ROSENDAEL** ROZENDAAL | Vanaf 1314 is kasteel Rosendaal ruim tweehonderd jaar de residentie van de Graven en later Hertogen van Gelre.
www.glk.nl/rosendaal
- 9 **LALIQUE MUSEUM** DOESBURG | Het Lalique Museum is deels gevestigd in De Commanderie te Doesburg, een voormalig riddergebouw uit het jaar 1286. Ooit was dit pand in bezit van de Ridderlijke Duitse Orde.
www.laliquemuseum.nl

- 10 **MAELWAEL VAN LYMBORCH HUIS** | NIJMEGEN | Ontdek in het Maelwael Van Lymborch Huis de laatmiddeleeuwse samenleving, met onder andere de honderdjarige oorlog, de pest, hertog Willem I van Gelre, en de Bourgondische hertogen.
www.maelwaelvanlymborch.nl
- 11 **MUSEUM DE BASTEI** | NIJMEGEN | De Bastei is de belangrijkste verdedigingsstoren van Nijmegen aan de Waal.
www.debastei.nl
- 12 **MUSEUM DE CASTEELSE POORT** | WAGENINGEN | Museum De Casteelse Poort staat midden in en op de resten van het kasteel dat Karel van Gelre in 1500 ter verdediging van zijn gebied en stad liet bouwen. Ontdek bij het museum dit verhaal van het kasteel en de vestingstad Wageningen.
www.casteelsepoort.nl
- 13 **MUSEUM DE LEBBENBRUGGE** | BORCULO | Museum De Lebbenbrugge is gehuisvest in een herbergboerderij, op de grens van Munster en Gelre. De schuur was het wisselpunt voor de vroegere postkoetspaarden en voor de karren van de hessen. De lebbenbrugge lag langs een van de belangrijkste handelsroutes van die tijd.
www.lebbenbrugge.nl
- 14 **MUSEUM KASTEEL WIJCHEN** | Museum Museum Kasteel Wijchen, in hartje centrum van Wijchen, vertelt het verhaal over de roerige gebeurtenissen in het kasteel en neemt je mee in 6000 jaar bewoningsgeschiedenis.
www.museumwijchen.nl
- 15 **MUSEUM NAIRAC** | BARNEVELD | In Museum Nairac leer je het beroemde verhaal van huurling Jan van Schaffelaar en de Hoekse en Kabeljouwse twisten.
www.nairac.nl
- 16 **MUSEUM NIJKERK** | Museum Nijkerk, gevestigd in het laatmiddeleeuwse Gasthuis, vertelt over de strijd tussen de hertog van Gelre en de bisschop van 't Sticht.
www.museumnijkerk.nl
- 17 **MUSEUM STADSKASTEEL ZALTBOMMEL** | Dit museum is gevestigd in het 16e-eeuwse Maarten van Rossumhuis in Zaltbommel en vertelt de geschiedenis van de stad Zaltbommel en de Bommelerwaard.
www.stadskasteelzaltbommel.nl

18 NATIONAAL ORGELMUSEUM ELBURG | Het Nationaal Orgelmuseum zit in het oudste gebouw (1396) van Elburg. Ooit behoorde dit stadskaasteel toe aan de hertog van Gelre. Later diende het gebouw vijf eeuwen lang als stadhuis.
www.nationaalorgelmuseum.nl

19 RIJKSMUSEUM SLOT LOEVESTEIN POEDE-ROIJEN | Dirck Loeff van Horne, bouwheer van Loevestein, maakte een bewuste keuze om Loevestein op deze plaats te bouwen. Ontdek waarom bij Rijksmuseum Slot Loevestein.
www.slotloevestein.nl

20 ROZET ARNHEM | Rozet vertelt het verhaal van de Arnhemse streekgeschiedenis met de Gelderse hertogen als middelpunt.
www.rozet.nl

21 STADSMUSEUM DOETINCHEM | In stadsmuseum Doetinchem ontdek je alles over het ontstaan van de stad Doetinchem.
www.stadsmuseumdoetinchem.nl

22 STADSMUSEUM HARDERWIJK | Ontdek de geschiedenis van Harderwijk als Hanzestad in de late middeleeuwen.
www.stadsmuseum-harderwijk.nl

23 STEDELIJK MUSEUM ZUTPHEN | Ontdek de geschiedenis van Zutphen als een van de belangrijkste 'Nederlandse' Hanzesteden en als een van de hoofdsteden van het hertogdom Gelre en graafschap Zutphen.
www.museumzutphen.nl

24 VOERMAN STADSMUSEUM HATTEM | Het Voerman Stadsmuseum in Hattem toont aan de hand van haar archeologische collectie de stadsgeschiedenis van Hanzestad Hattem.
www.voermanstadsmuseumhattem.nl

- Plaats met stadsrechten in 1350
- Broekgebied
- Moerasbos of veenkussen
- Stuwwal of plateau
- Duin
- Natte zandgrond
- Zandgrond
- Riviervlakke
- Uiterwaard
- Rivier of beek
- Buitenwater
- Grens Gelre in 1350
- Huidige landsgrens

**POLITIEK &
SAMENLEVING**

**VERHAAL VAN
GELDERLAND**

TIJDPERKEN

- Prehistorie
- Romeinse tijd
- Vroege middeleeuwen
- Graafschap en Hertogdom** ◀
- Nederlands gewest
- 19de eeuw
- 20ste eeuw tot heden

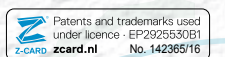
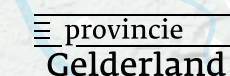
THEMA'S

- Land & Water
- Zingeving & Levensbeschouwing
- Taal, Kunst & Cultuur
- Kennis & Vernieuwing
- Sociale (on)gelijkheid
- Politiek & Samenleving** ◀
- Economie & Uitwisseling

REDACTIE Erfgoed Gelderland **KAART** Marjolein Haars (BCL Archaeological Support) **VORMGEVING** Studio Maud van Rossum

Kom meer te weten over de graven en hertogen van Gelderland. Bezoek de plekken die deze geschiedenis vertellen en ontdek het Verhaal van Gelderland op locatie

KIJK VOOR MEER GELDERSE GESCHIEDENIS OP VERHAALVANGELDERLAND.NL

VAN GRAAFSCHAP TOT HERTOGDOM

Rond het jaar 1000 was Gelre nog slechts de naam van een klein gebied aan de Niers. Maar niet voor lang. In drie eeuwen tijd breidden de Gelderse graven hun territorium steeds verder uit. In combinatie met het graafschap Zutphen groeide het graafschap Gelre tot een belangrijke economische en politieke speler, ook op internationaal gebied. In 1339 kreeg Gelre de status van hertogdom. Gelre bevond zich toen op het hoogtepunt van zijn macht.

Problemen lagen op de loer. Vanaf de veertiende eeuw ontstonden er steeds meer spanningen binnen de grafelijke en later hertogelijke familie. Vaders, zonen, broers en zussen hadden geregeld conflicten over wie de nieuwe opvolger zou worden. Dit leidde tot gewelddadige en slepende burgeroorlogen binnen Gelre. Oorlog voeren kost geld. Een deel van de hertogen werkte zich daardoor diep in de schulden.

Het werd voor de steden en ridders duidelijk dat zij samen moesten werken om de algemene belangen van het hertogdom te beschermen. De steden en ridders eisten dat zij betrokken zouden worden bij het landsbestuur. Zij bezegelden hun samenwerking in de Verbondsbrief van 1418. Dit betekende het begin van de Gelderse Staten. De hoofdsteden van de vier Gelderse kwartieren – Nijmegen, Roermond, Zutphen en Arnhem – namen het voortouw.

➤ Eleonora van Woodstock met haar twee zonen, Reinald III en Eduard. Ze voorspelt aan haar echtgenoot – de hertog Reinald II – de rampen van het huis Gelre. Schilderij van Hendrik Jacobus Scholten uit de tweede helft van de negentiende eeuw. [Bron: Amsterdam Museum]

➤ Kasteel Cannenburch, gebouwd in opdracht van de beruchte veldheer Maarten van Rossem. [Foto: Jan Adelaar]

Van onafhankelijk hertogdom naar een nieuw staatsverband

De hertogen van Bourgondië waren in de veertiende en vijftiende eeuw steeds machtiger geworden. Het duurde niet lang voordat zij aanspraak maakten op de Gelderse gebieden. In 1473 lijfde de Bourgondische Karel de Stoute Gelre in bij zijn rijk. Karel de Stoute en zijn Habsburgse opvolgers wilden hun gebieden veel meer centraal besturen. Hierdoor moesten de steden en ridders van Gelre een deel van hun macht inleveren. Maar dit ging niet zonder slag of stoot. Gelre vocht terug. In 1492 stelden de ridders en steden Karel van Egmond (beter bekend als Karel van Gelre) als hertog aan. Hij moest de Habsburgers buiten de deur houden.

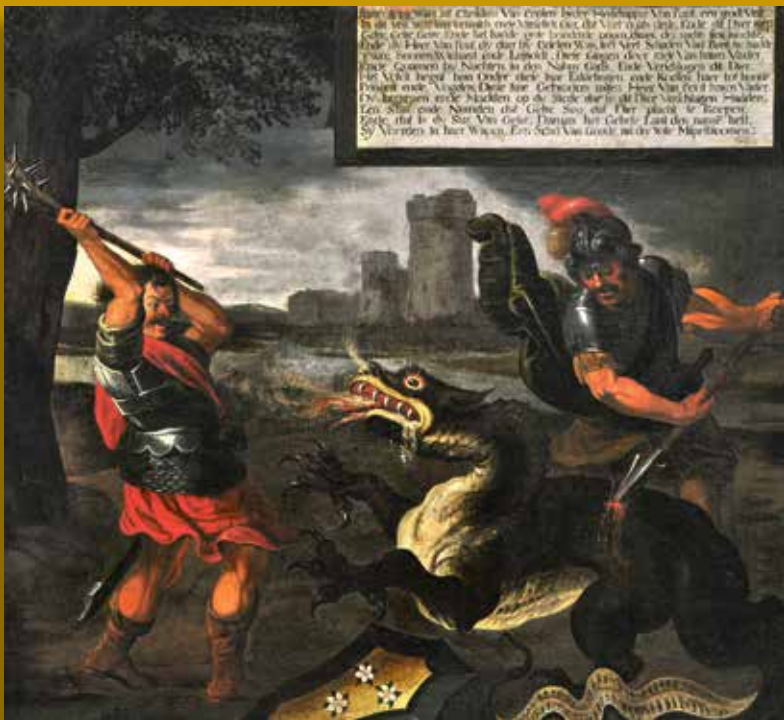
➤ De bewoners van Gelre hadden in de middeleeuwen vaak te maken met pestepidemieën. Om de ziekte af te weren, zocht men de hulp van pestheiligen zoals de heilige Antonius. Dit beeld van Antonius is gemaakt voor de Sint-Anthony Groote Broederschap die in 1451 in Zutphen werd opgericht om armen en zieken tot steun te zijn. [Bron: Bruikleen Stichting Sint Anthony Groote Broederschap, collectie Stedelijk Museum Zutphen]

Ondanks verwoede pogingen om de vijand op afstand te houden, moest Gelre zich in 1543 overgeven aan het nieuwe gezag, de Habsburgse keizer Karel v. Bij de inlijving in het Habsburgse rijk wisten de Gelderse Staten een deel van hun privileges te behouden. Deze privileges werden vastgelegd in het Traktaat van Venlo. Zo bleef het hertogdom Gelre (op papier) een min of meer zelfstandig territorium, maar wel in een nieuw staatsverband: de Habsburgse Nederlanden.

De drakendoders van Gelre trekken ten strijde

Voor de verklaring van de naam ‘Gelre’ bestaat een eeuwenoud verhaal. Dit ging zo. Een draak verwoestte gebieden langs de oevers van de Niers. Daar joeg hij de bewoners de stuipen op het lijf. Twee dappere broers, Wichard en Lupold van Pont, gingen samen de draak te lijf en staken hem neer. Terwijl de draak dood ter aarde stortte, brulde hij ‘Gelre!’. Op de plek waar ze de draak verslagen hadden, kregen de broers een stuk grond en bouwden ze een burcht: Gelre. Hun nieuwe wapen toonde drie mispels, een verwijzing naar de mispelboom waaronder de draak zich schuilhield. Wichard zou volgens dit verhaal uiteindelijk de stamvader worden van de graven van Gelre.

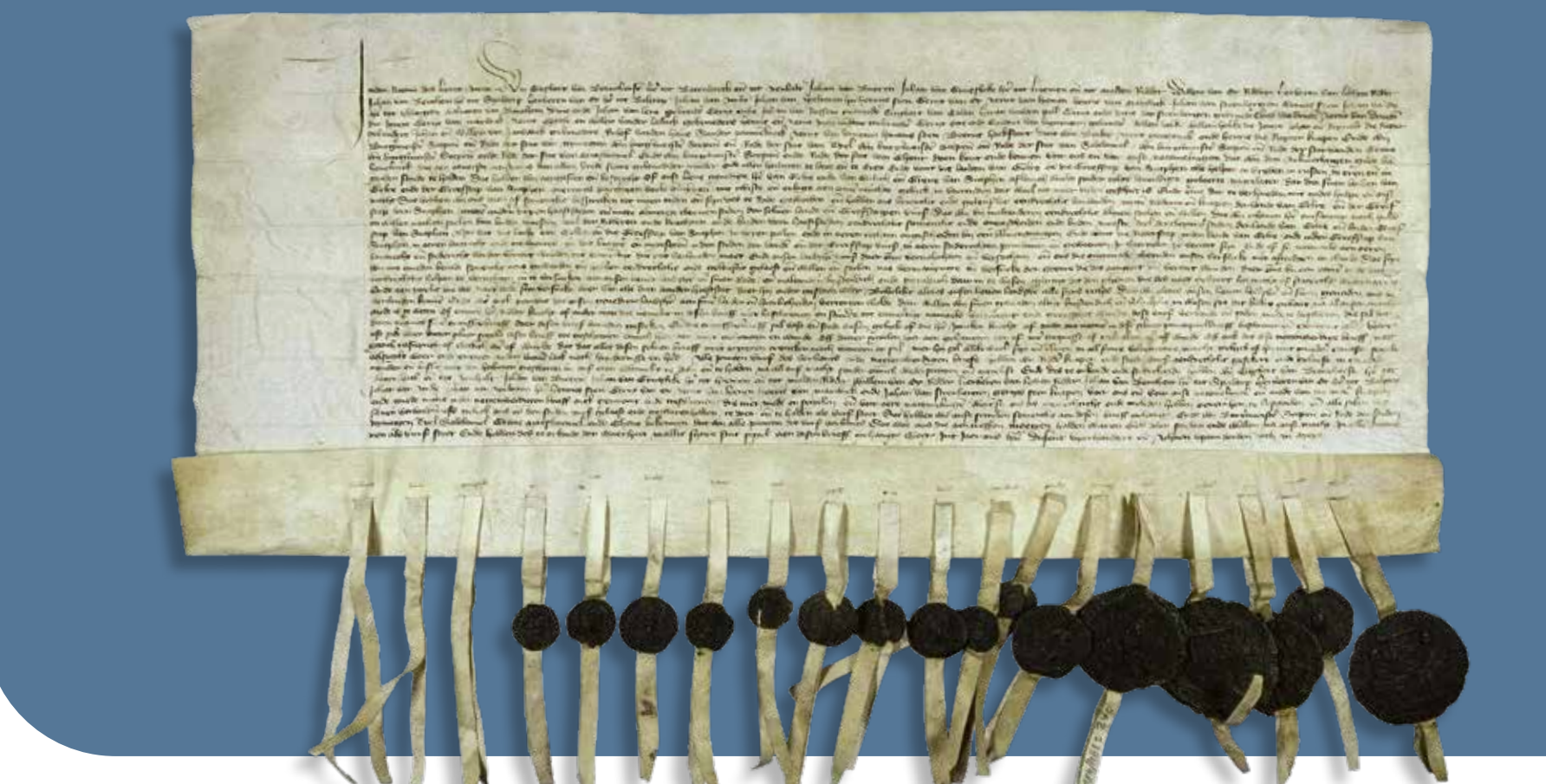
Flamens. Aan het begin van de elfde eeuw schonk de keizer van het Heilige Roomse Rijk aan deze twee broers een stuk land. Gerard kreeg het gebied rond Wassenberg en Geldern, en Rutger kreeg het gebied rond Kleef. De eerstgenoemde broer, Gerard, werd de stamvader van de graven van Gelre.

In werkelijkheid verliep het ontstaan van de Gelderse graven van Gelre toch wat anders. Er kwam in ieder geval geen draak aan te pas. Een middeleeuwse kroniek vertelt het verhaal van twee Vlaamse broers, Gerard en Rutger

➤ Dit zeventiende-eeuwse schilderij uit het stadhuis van Geldern toont de mythe van de drakendoding door de twee broers Wichard en Lupold. [Bron: Stadt Geldern]

De ontwikkeling van middeleeuwse steden in Gelre

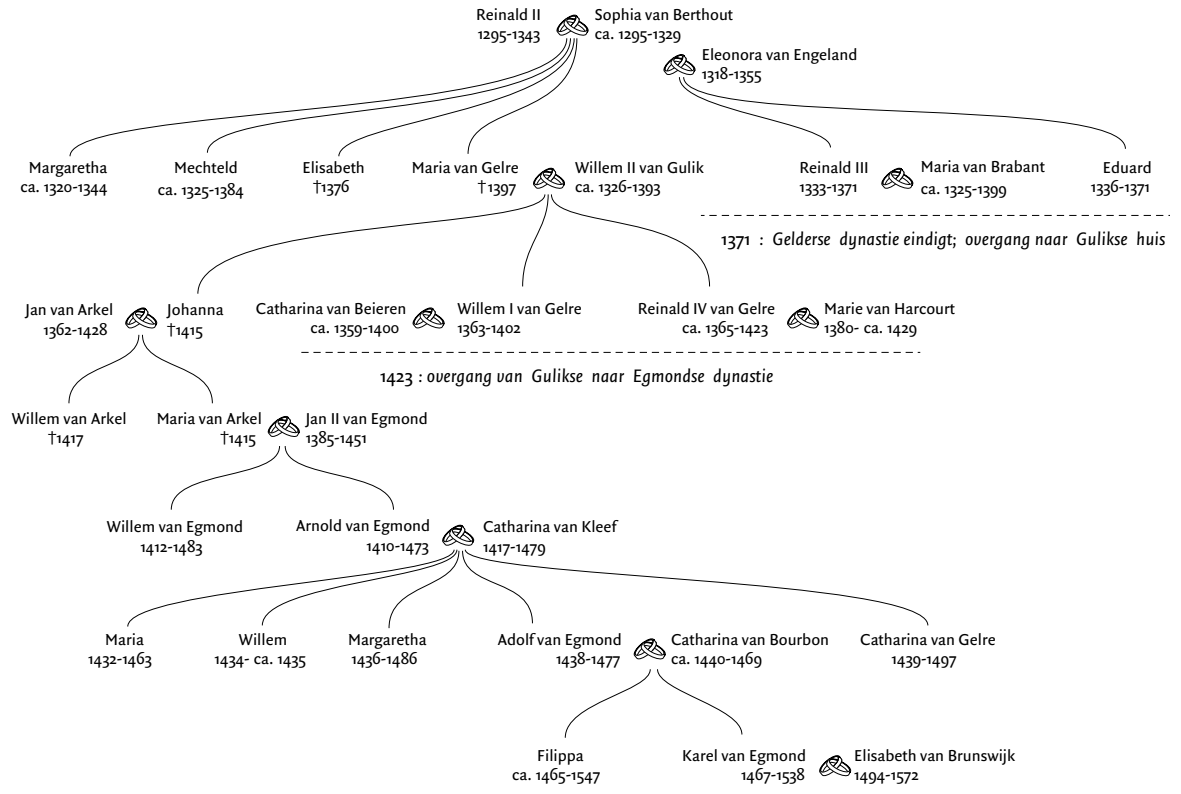
Ontdek het zelf

Het graafschap – en vanaf 1339 hertogdom – Gelre kende zijn bloeitijd in de late middeleeuwen. Het was een welvarend en zelfstandig vorstendom, waar de graven en hertogen regeerden samen met de rijke steden en machtige ridders. Je kunt de geschiedenis van het graafschap en hertogdom op veel plekken beleven.

Geen enkele andere provincie heeft zoveel kastelen als Gelderland. Deze kastelen, waaronder kasteel Ammersoyen, kasteel Rosendaal en Huis Bergh, herinneren ons aan het middeleeuwse hofleven. Vanuit deze strategisch gelegen plekken, bestuurden de graven, hertogen en hun ambtslieden de landgoederen. Ben je bijvoorbeeld benieuwd naar de woonhuizen van de veldheer Maarten van Rossem? Neem dan een kijkje in het Stadskasteel Zaltbommel of Kasteel Cannenburch. Van Rossem heeft deze bijzondere huizen laten bouwen.

➤ Het praalgraf van hertog Karel van Gelre in de Eusebiuskerk te Arnhem. [Bron: Eusebiuskerk]

Hertogen van Gelre

▲ Overzicht met de geboorte- en sterfjaren van de hertogen van Gelre, eind 13e – midden 16e eeuw. [Bron: Frédéric Ruys – Vizualism]

Eind twaalfde eeuw kreeg Zutphen als eerste Gelderse stad stadsrechten toegekend. Daarna volgden in de dertiende eeuw veel andere stedenstichtingen. Een sleutelfiguur hierin was graaf Otto II, 'de stedenstichter'. Bij het toekennen van stadsrechten kreeg een stad zelfbestuur en extra privileges, zoals het recht om jaarmarkten te organiseren. Ook kreeg de stad een stadszegel om overeenkomsten te bekrachtigen. Sommige steden werden erg rijk. Zij leenden de graven en hertogen soms veel geld. In ruil voor hun financiële steun, betrokken de graven en hertogen de steden steeds meer bij het bestuur.

➤ De Verbondsbrief uit 1418. Een belangrijk moment voor de ridders en steden. Hiermee bezegelden zij hun samenwerking. Zij eisten onder meer inspraak in de keuze van de nieuwe hertog. [Bron: Erfgoedcentrum Zutphen]

➤ Hier zien we een ridder en zijn schildknaap. De ridderschap was een kleine maar invloedrijke bovenlaag in de Gelderse samenleving. Veel edelen wilden ridder worden. Dat ging niet zo makkelijk. Je moest aan veel voorwaarden voldoen. Zo moest je een landhuis bezitten, rijk zijn en een riddermatige levensstijl aanhouden. [Bron: Codex Manesse (Zürich, circa 1300–1340), Universitätsbibliothek Heidelberg]

Collecties, verhalen en musea vertellen samen het Verhaal van Gelderland

Verhaal van Gelderland wordt mogelijk gemaakt door provincie Gelderland en is een initiatief van Erfgoed Gelderland, een coöperatie van meer dan 240 Gelderse erfgoedorganisaties. Samen vertellen zij het Verhaal van Gelderland.

provincie Gelderland

Erfgoed Gelderland

VERHAAL VAN GELDERLAND

